

дотримуватися положень Закону України «Про судову експертизу», КПК України, Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5. Окрім цього, для дієвого використання можливостей судових експертиз у кримінальному провадженні не менш важливою є тактична складова цієї діяльності.

З тактичних міркувань, потрібно щоб достатньо уваги приділялося питанню підготовки до призначення експертизи. При цьому важливо, щоб відбувалася взаємодія між особою, що ініціює питання призначення експертизи та експертом. Така взаємодія повинна відбуватися як під час підготовки до призначення експертизи, так і на послідуючих етапах. Це сприятиме уникненню формального підходу до призначення експертиз; правильному визначенню необхідних експертиз, які слід призначити у конкретному кримінальному провадженні, визначенню послідовності призначення експертиз; коректному формулюванню питань тощо [1, с. 39–44].

При визначенні питань експерту, формулювати їх слід таким чином, щоб вони: не виходили за межі його компетенції; мали логічну послідовність; характеризувалися повнотою, мали комплексний характер; були чіткими та зрозумілими, що виключало б їх неоднозначне тлумачення [2, с. 215].

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо організації взаємодії слідчого, прокурора, експерта та ін. учасників кримінального провадження при призначенні та проведенні експертиз. К.: ГПУ, 2015. 64 с.

2. Сучасні проблеми криміналістики: навч. посіб. / О.В. Геселев, І.І. Присяжнюк, Я.А. Соколова, Г.В. Щербакова. К.: НАПУ; Кіровоград: МПП «Антураж А», 2012. 424 с.

Юнацький Олександр Володимирович,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
кандидат юридичних наук, доцент

СУДОВІ СИТУАЦІЇ ЯК КОМПОНЕНТИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ

Пізнавальний характер судової діяльності є надзвичайно складним. Це обумовлене, в першу чергу, вирішенням складних розумових завдань, необхідністю інтелектуальних зусиль та мисленневою роботою.

Основна мета пізнавальної діяльності суду полягає у накопиченні необхідної інформації для здійснення конструктивної діяльності – винесення вироку.

Для того, щоб полегшити складну і відповідальну конструктивну діяльність суду щодо винесення вироку, ще на

досудовому розслідуванні створюються сприятливі умови для пізнання судом всієї необхідної інформації.

Судове дослідження обставин справи є самостійним найважливішим елементом здійснення правосуддя, що проводиться з повним дотриманням принципів гласності, усності, безпосередності судового розгляду [1, с. 364].

Можна також схарактеризувати особливості пізнавальної діяльності судового процесу: 1) має ретроспективний характер; 2) пізнання провадиться у формі доказування (за допомогою процесуальних засобів); 3) ця діяльність здійснюється під час змагального процесу «обвинувачення»–«захист»; 4) засоби здійснення діяльності визначені у кримінально-процесуальному законі [2, с. 70–71].

Аналізуючи різні підходи пізнавальної діяльності суду в процесі доказування під час вирішення численних завдань, відзначимо, що велике практичне значення у цій діяльності має ситуаційне моделювання, яке може застосовуватися суддею як засіб здійснення ситуаційного підходу щодо розв'язання ситуацій судового провадження. Цей підхід допомагає судді швидко проаналізувати, оцінити ситуацію судової дії, віднести дану ситуацію до типової, для якої вже є розроблений алгоритм рішення [3, с. 126–127].

Також слід відзначити, що ситуаційне моделювання як метод дослідження ситуацій включає в себе побудову моделі реальної ситуації та проведення за її допомогою різноманітних експериментів. Крім того, ситуаційне моделювання виступає, з одного боку, як форма пізнавальної діяльності, з іншого – як метод пізнання, а побудована модель ситуації є своєрідним систематизатором, накопичувачем інформації про подію [4, с. 119–120].

Розглянемо варіанти використання ситуаційного моделювання в судовому провадженні. Вони залежать від різних факторів, які, на нашу думку, повинні бути враховані суддею під час судового провадження.

Так, початок судового розгляду характеризується необхідністю прогнозування подальших варіантів його розвитку, що пов'язано з використанням перспективного моделювання. У свою чергу, в кінці судового розгляду потрібно використовувати ретроспективне моделювання. Це зумовлено характером інформації, що набувається в процесі зіставлення побудованої суддею моделі кримінальної ситуації з показаннями учасників судового розгляду для винесення вироку.

Також слід врахувати вид судової дії, в рамках якої формується ситуація. При оголошенні показань підсудного характерним є виникнення пізнавальних ситуацій; для допиту – пізнавальних, регулятивно-управлінських, конфліктних ситуацій; для призначення експертизи – організаційно-управлінських.

Слід зазначити, що доказова інформація у справі починає формувати уявну модель злочину ще під час вивчення матеріалів кримінального провадження, коли суддя створює основу для уявної моделі вчиненого злочину, яку постійно доповнює в ході підготовчого

судового засідання та судового розгляду. Також він може створити матеріальну модель у вигляді схеми вчиненого злочину.

Тому вирішення ситуацій пізнавального типу має здійснюватися шляхом аналізу інформаційного компонента. Так, первинна інформація з матеріалів кримінального провадження сприймається суддею при підготовці до судового розгляду і в ході підготовчого судового засідання, а потім під час допиту підсудного або іншого учасника судового розгляду захисником або прокурором.

Крім того, суддя в процесі надходження нової інформації, повинен зіставити побудовану ним модель кримінальної ситуації з інформацією від допитуваного. А у випадку протиріччя його показань з показаннями, що він давав на досудовому розслідуванні, – порівняти ці моделі з моделлю кримінальної ситуації, побудованої слідчим (виходячи з матеріалів кримінального провадження).

При необхідності суддя може відновити пробіл інформації за допомогою постановки конкретизуючих, доповнюючих або уточнюючих запитань допитуваному.

Також, моделюючи поведінку обвинуваченого під час допиту, доцільно враховувати зміну ситуації допиту в залежності від присутності інших обвинувачених в залі суду, що можуть вплинути на процес дачі ним свідчень, а також відносин з потерпілим і свідками, що можуть дати свідчення про особу обвинуваченого.

При діагностиці проблем психологічного характеру, перед суддею виникає завдання правильно оцінити і віднести ситуацію до конфліктогенної або конфліктної. Після цього, доцільно обрати оптимальний шлях для переведення даної ситуації у безконфліктний характер, що буде забезпечувати необхідний стан для дослідження доказів стороною обвинувачення або захисту.

Якщо при аналізі такої ситуації суддею діагностуються бар'єри, що пов'язані з психологічним компонентом, то у цьому випадку, доцільно розпочати процес ситуаційного моделювання з психодіагностики особистості.

Зазначимо, що найбільш складним завданням в процесі судової дії є вирішення ситуацій регулятивно-управлінського типу, коли проблема знаходиться в регулятивно-управлінському компоненті, безпосередньо пов'язаному з реалізацією сторонами своїх процесуальних обов'язків.

Відтак, аналізуючи зміст такої проблеми, суддя повинен оцінити законність вимог, висунутих стороною, з вини якої виникла ця ситуація, потім аргументи іншої сторони, прийняти законне і обґрунтоване рішення, спрогнозувати його вплив на ситуацію судового розгляду, а потім, у разі його прийняття, оголосити сторонам.

Можливе виникнення інших ситуацій, наприклад, коли для вирішення в ході судового розгляду питань організаційного характеру є необхідність у моделюванні кримінальної ситуації.

Також доцільно під час розв'язання ситуацій судового провадження орієнтуватися на типові ситуації, що можуть

сформуватися в ході судового розгляду. Вони вже мають певний алгоритм рішення, що дозволить судді швидко проаналізувати та оцінити ситуацію судової дії.

Таким чином, одним з ефективних способів вирішення ситуацій судового розгляду є використання методу ситуаційного моделювання, що дозволяє найбільш ефективно оцінити наявну ситуацію судового розгляду, встановити витоки формування бар'єрів в її компонентах, змодельовати її розвиток при використанні обраного алгоритму рішення даної ситуації.

Судова ситуація є безпосередньою основою для визначення подальших судових дій, їх планування, вибору тактичних і методичних засобів доказування.

Список використаних джерел:

1. Дулов А.В. Судебная психология. Минск, 1975. 461 с.
2. Шепітько В.Ю. Психологія судової діяльності: навч. посібник. Х.: Право, 2006. 160 с.
3. Румянцева И.В. Ситуационный подход в судебном следствии суда первой инстанции: дисс. ... канд. юрид. наук. Калининград, 2004. 189 с.
4. Лукашевич В.Г., Юнацький О.В. Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого: монографія. К.: КНТ, 2008. 184 с.

Яковлев Александр Викторович,

викладач відділу підготовки прокурорів з процесуального керівництва та криміналістичного забезпечення досудового розслідування, інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України

Лук'яничков Борис Євгенович,

старший викладач відділу підготовки прокурорів з процесуального керівництва та криміналістичного забезпечення досудового розслідування, інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЛАТЕНТНИХ ВІДБИТКІВ ПАЛЬЦІВ РУК ТА БІОЛОГІЧНИХ РІДИН

Аналіз слідчої практики та показників статистичної звітності свідчить, що кількість виявлених кримінальних правопорушень залишається на високому рівні. Так, загальна кількість усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень склала у 2015 році –